

Hemoglobin

© Biochemický ústav LF MU (MK, ET) 2018

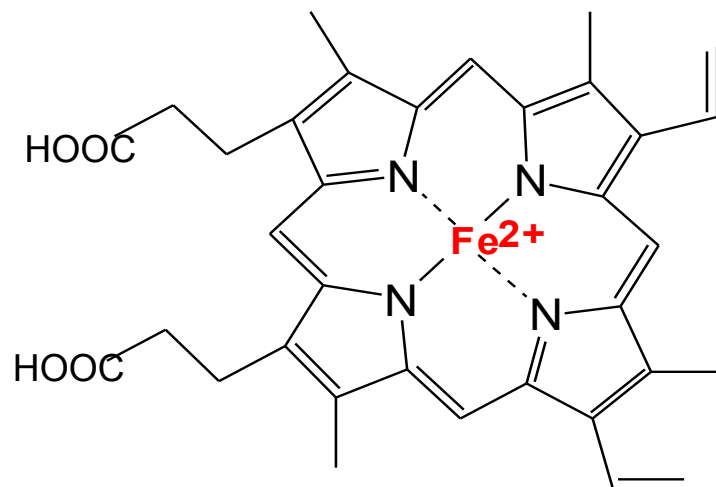
Hemoglobin

Složená bílkovina - **hemoprotein**

- bílkovina = globin
- nebílkovinná část = hem:

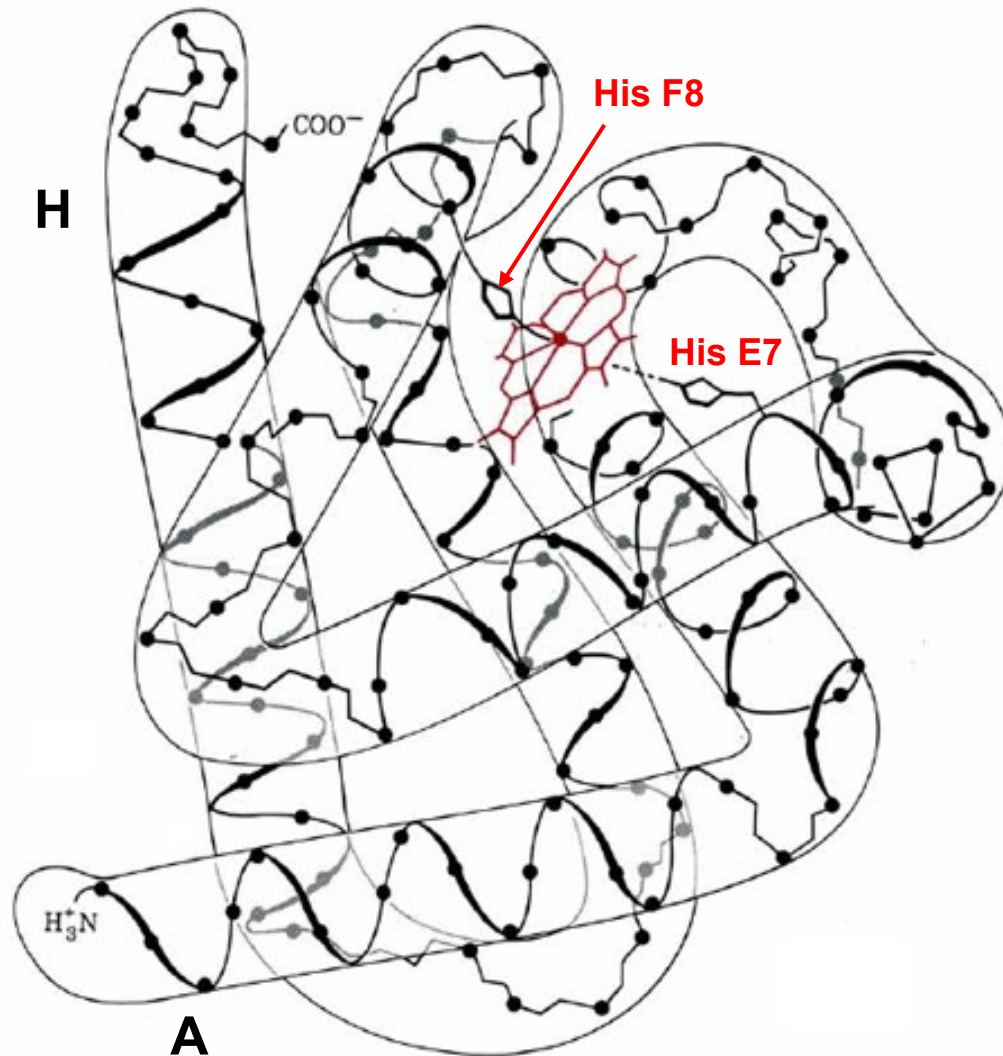
tetrapyrolové jádro

Fe²⁺ !

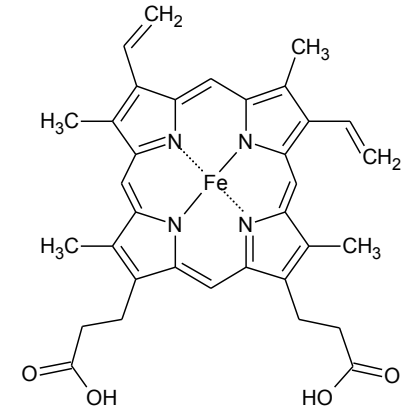
Koncentrace hemoglobinu v krvi: 120 – 175 g/l

Sekundární a terciární struktura globinů

Struktura hemu

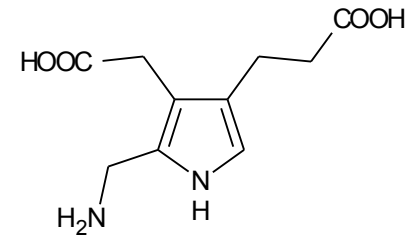
- Prostetická skupina řady hemoproteinů (hemoglobin, myoglobin, cytochromy, hemové enzymy)
- Hem je chelát protoporphyrinu (cyklického tetrapyrrolu) a kationtu železa
- Čtyři pyrrolové kruhy jsou spojeny methinovými -CH= můstky
- Hemoglobin: na pyrrolech jsou různé substituenty: 4x methyl, 2x vinyl, 2x propionát (hemy jiných hemoproteinů mají jiné substituenty)
- Protože celý skelet obsahuje systém konjugovaných dvojných vazeb, hem je sloučenina **planární** a **intenzivně červená**
- Hem je vázán na globin pomocí His F8, oxyHb má jako šestý ligand dikyslík, His E7 napomáhá koordinaci dikyslíku
- Hem je v hydrofobní kapse – ochrana před oxidací Fe^{2+}

Syntéza a katabolismus hemu

Syntéza

- 70-80 % kostní dřeň (hemoglobin), 15 % játra (cytochrom P450 aj.)
- glycin + sukcinyl-CoA →→ **porfobilinogen** (= substituovaný pyrrol)
- 4 porfobilinogen →→ **protoporfyrin** →→ hem

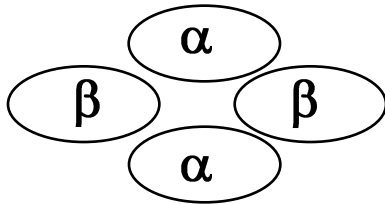

Katabolismus

- RES (slezina, kostní dřeň, Kupferovy buňky v játrech)
- oxidační rozštěpení cyklického tetrapyrrolu na lineární tetrapyrrol
- hem →→ biliverdin + **CO** + Fe²⁺ (katalyzuje: hemoxygenasa)
- biliverdin →→ **bilirubin** (žlučové barvivo)

Hemoglobin je tetramer

4 podjednotky globinu: podjednotky α a β

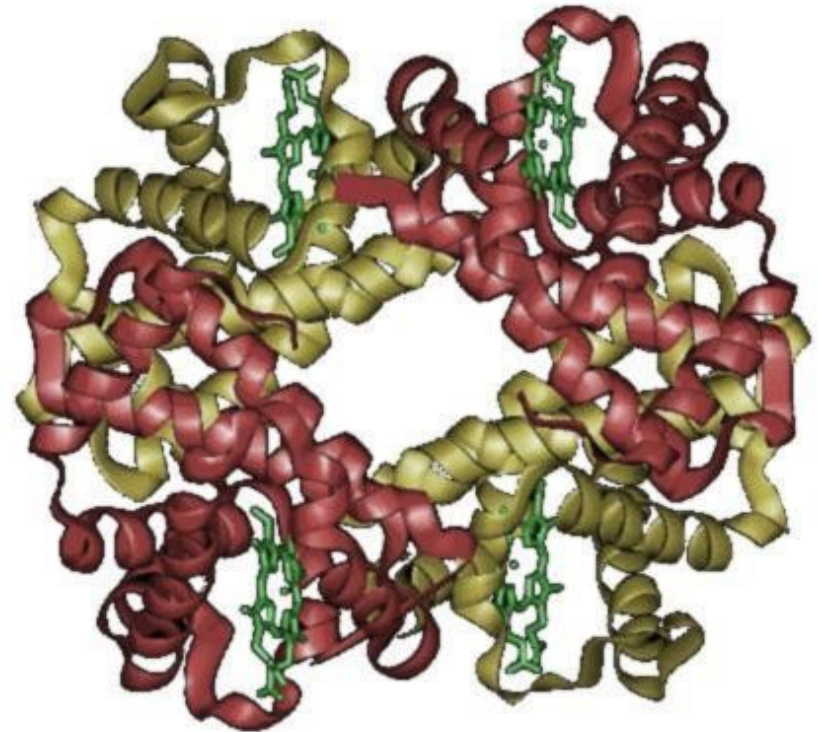

HbA - složení $\alpha_2\beta_2$
(hlavní hemoglobin dospělých)

Genetická informace: řetězce α , β , γ , δ

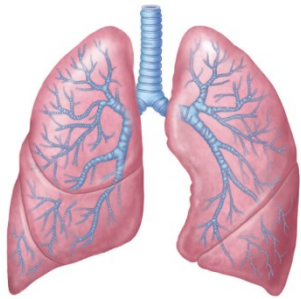
Typy hemoglobinu: HbA₂ ($\alpha_2\delta_2$)

HbF ($\alpha_2\gamma_2$)

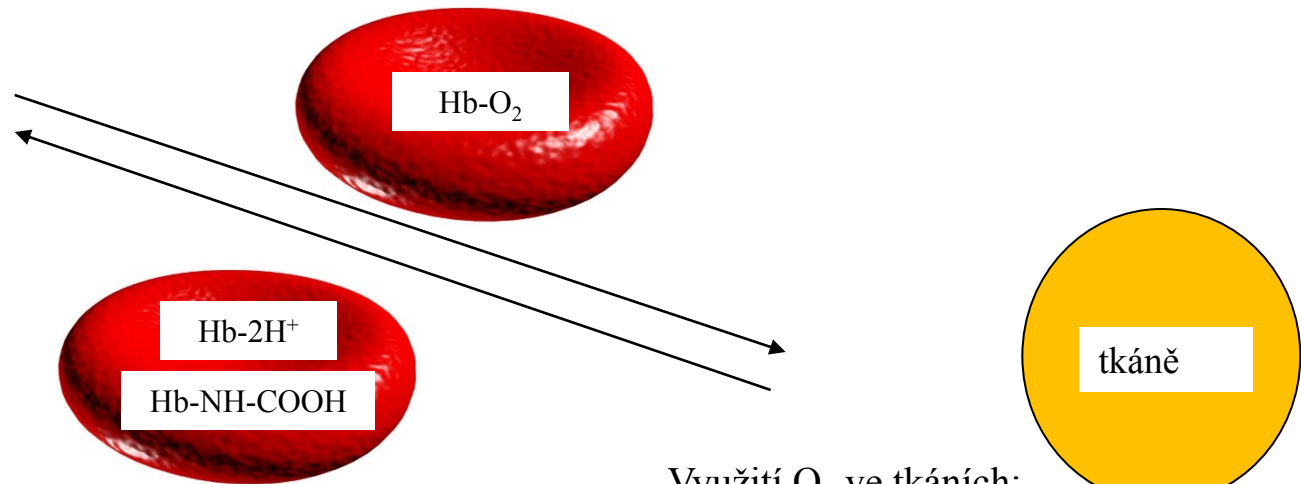

Transportní funkce hemoglobinu

- Transport O_2 z plic do tkání
- Transport H^+ a malého množství CO_2 ze tkání do plic

O_2 ve vzduchu: 21%
 pO_2 ve vzduchu: 21 kPa
 pO_2 v alveolech: 13-15 kPa

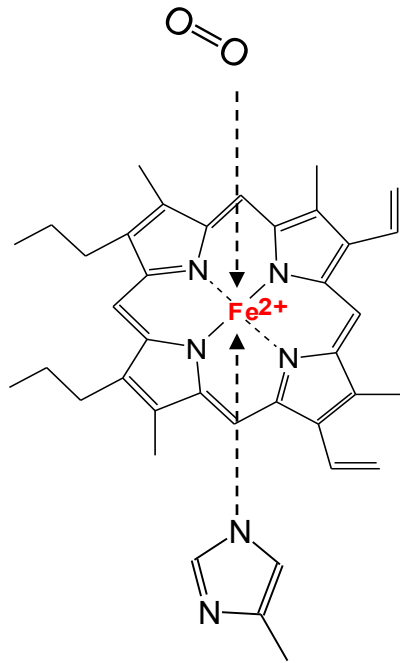

Využití O_2 ve tkáních:

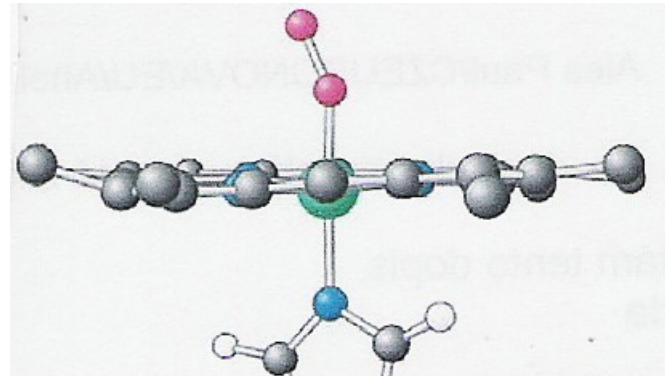
- Dýchací řetězec
- Hydroxylace
- Produkce ROS

Transport kyslíku

vazba O_2 na hemoglobin - na Fe^{2+}

Peptidový řetězec globinu

Fe^{2+} váže 6 ligandů: čtyři vazby na N pyrrolů
pátá vazba na His globinu
šestá vazba na dikyslík

Vazba kyslíku v plicích – **transport** – uvolnění kyslíku v tkáních

oxyhemoglobin

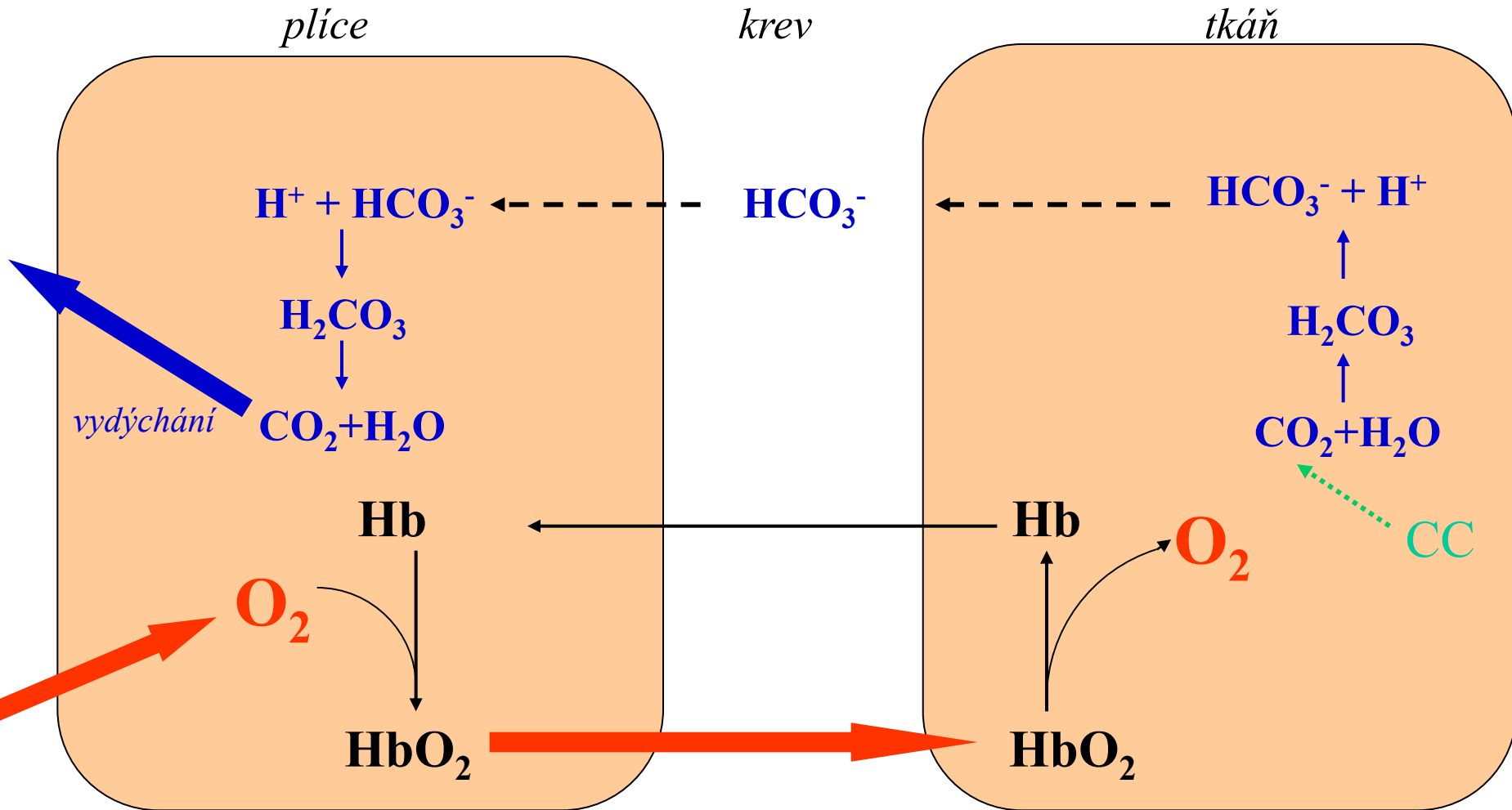
deoxyhemoglobin

HbO₂

Hb

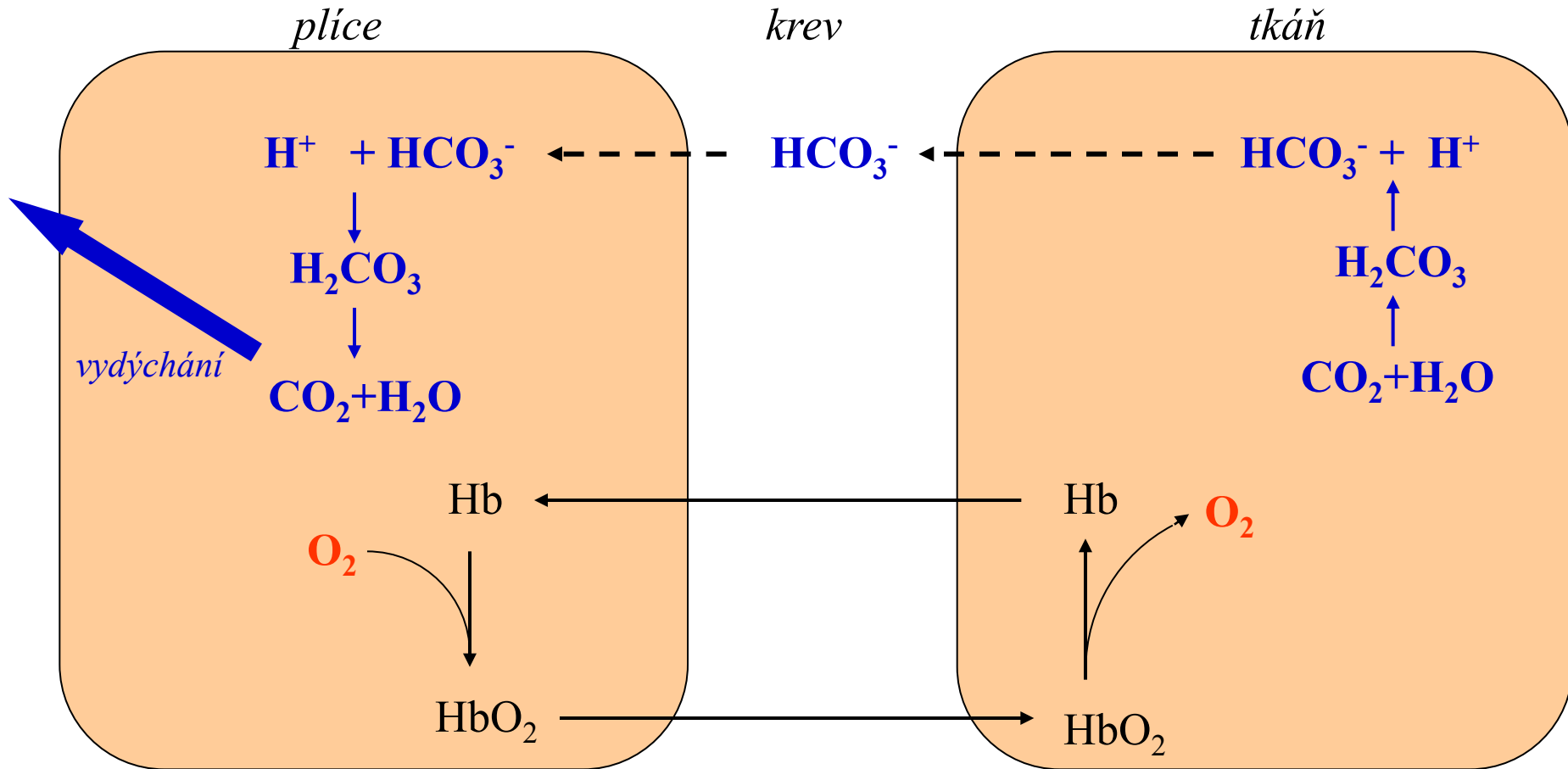

Zjednodušené schéma transportu O_2 a CO_2 mezi plícemi a tkáněmi

Uvolnění O_2 z HbO_2 v tkáních je podporováno ¹⁰ 2,3-bisfosfoglycerátem

Zjednodušené schéma transportu CO₂ mezi plícemi a tkáněmi

HbO₂ uvolňuje H^+ ,
které reagují s HCO_3^-

Hb váže H^+ , které se
uvolnily disociací H_2CO_3

Hb funguje také jako pufr.

Transport plynů krví

transport O₂

transport CO₂

HbO₂

ve formě HCO₃⁻ 85 %

vázaný na bílkoviny (karbaminoHb) 10 %

fyzikálně rozpuštěný 5 %

Deriváty hemoglobinu

Karbaminohemoglobin (Hb-NH-COOH)

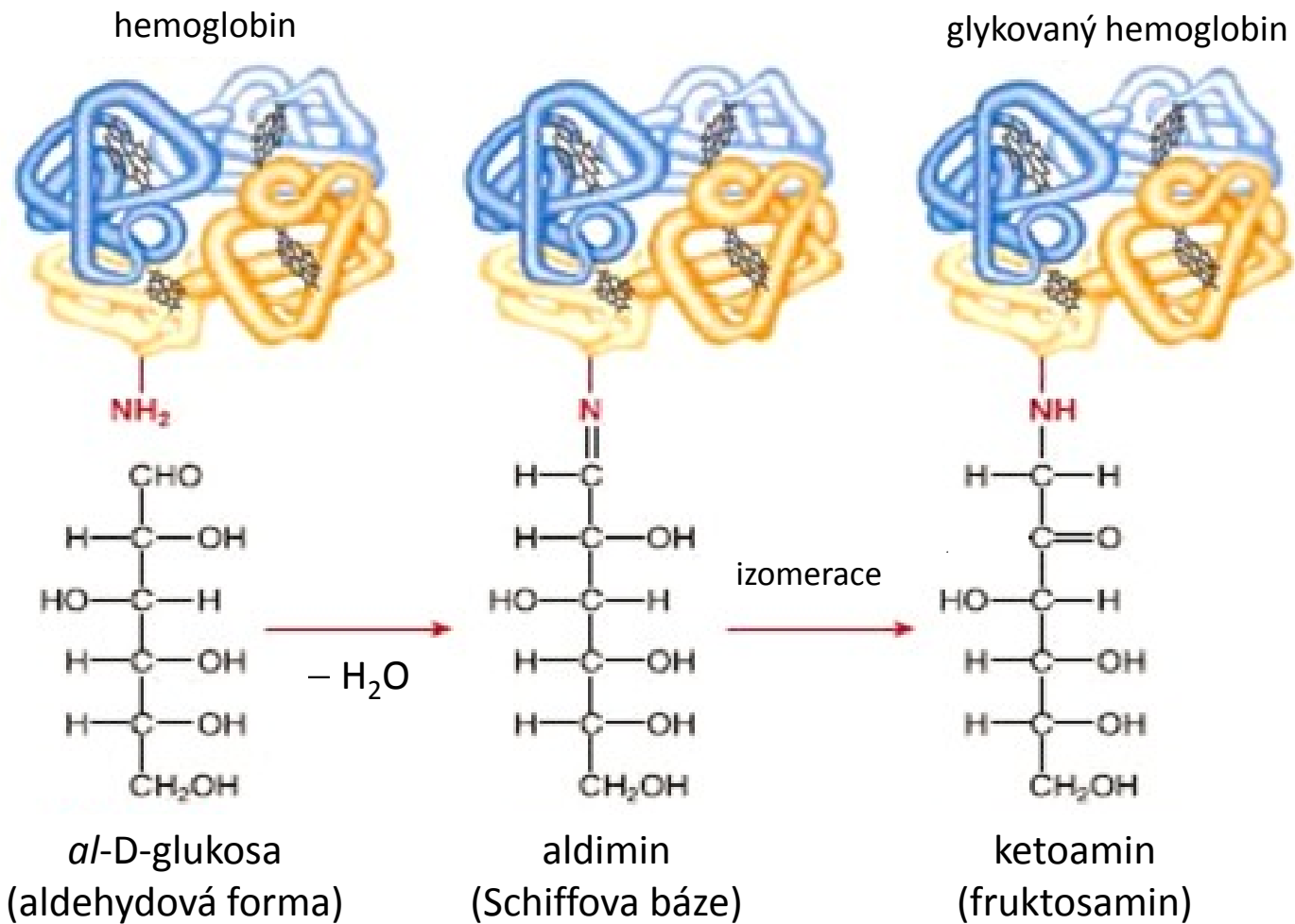
Glykovaný hemoglobin (HbA_{1c})

Karbonylhemoglobin (Hb-CO)

Methemoglobin (Hb-Fe³⁺)

Vznikají fyziologicky v malém množství.

Glykovaný hemoglobin vzniká neenzymovou reakcí

Glykovaný hemoglobin jako analyt

- **HbA_{1c}** – nejdůležitější frakce glykovaného hemoglobinu A

Význam stanovení HbA_{1c}

- Množství HbA_{1c} odráží koncentraci glukosy v krvi po celou dobu existence erytrocytu, tj. asi 120 dní, a využívá se proto k posouzení úspěšnosti léčby/kompenzace diabetu v období přibližně 8 týdnů před vyšetřením.
- Výhoda: není nutné lačnění, odběr lze provést kdykoliv (na rozdíl od FPG, *fasting plasma glucose*, nebo oGTT).

Referenční interval (dospělí)

HbA _{1c} (mmol/mol)	Interpretace
20 – 42	fyziologické hodnoty
43 – 53	kompenzovaný diabetes
> 53	dekompenzovaný diabetes, nutná změna léčby

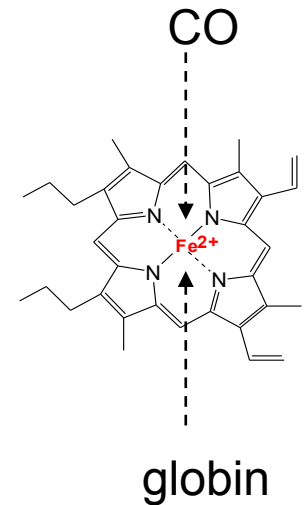
Zábrana transportu kyslíku

- **karbonylhemoglobin - HbCO**

vazba **CO** na hemoglobin

- **methemoglobin**

oxidovaná forma hemoglobinu (obsahuje **Fe³⁺**)

Karboxylhemoglobin

HbCO

- vazba CO na hemoglobin (na Fe^{2+})
- CO se váže pevněji než O_2 (až 200x)
- karmínově červené zbarvení
- otrava CO !

prostředí obsahující 0,1% CO – smrtelná koncentrace

- terapie – ventilace s vysokým pO_2 , hyperbarická léčba

Příznaky otravy CO

Hodnoty HbCO v % (*)	Příznaky
10	Při větší námaze dušnost
20 - 40	Bolesti hlavy, dušnost, únava, zvracení
40 - 60	Hyperventilace, tachykardie, křeče
60 - 80	Kóma, smrt

* - hodnoty HbCO v % z celkového Hb

Karboxylhemoglobin v krvi

Jedinec	HbCO (%) *
Novorozenec	0,4
Dospělý (venkov)	1-2
Dospělý (město)	4-5
Kuřák	10-12
Dopravní policista	12-15

* - % HbCO z celkového hemoglobinu (Hb)

Methemoglobin

- oxidovaná forma hemoglobinu (obsahuje Fe^{3+})
- **nepřenáší O_2**
- vznik: působení - chlorečnanů, dusitanů, dusičnanů
- odstranění methemoglobinu: enzymaticky
(methemoglobinreduktasa)
- **methemoglobinemie**: ohroženi jsou především kojenci
(limit pro NO_3^- v pitné vodě = 50 mg/l)

Methemoglobin v krvi

(Procenta z celkového hemoglobinu)

Hb-Fe³⁺ (%)	Komentář
Pod 15 %	většinou bez obtíží
15 – 20 %	cyanóza, mírné obtíže, bolest hlavy, dušnost
20 – 45 %	výrazná cyanóza
45 – 70 %	tmavě čokoládová cyanóza, pod nehty, na rtech, ušních boltcích
Nad 70 %	letální průběh

Hemoglobinopathie a další choroby

Porucha	Biochemická podstata
Sideropenická anémie	nedostatečný příjem nebo ztráty Fe, nejčastější anémie
Megaloblastická anémie	<ul style="list-style-type: none"> • snížená absorpce vitamínu B₁₂ (nejčastěji deficit vnitřního faktoru) • deficit folátu (snížený příjem, absorpce, zvýšená potřeba)
Srpková anémie	bodová mutace, abnormální hemoglobin S
Methemoglobinemie	zvýšená koncentrace methemoglobinu, vrozená nebo získaná
Thalasemie	mutace v genu pro α/β -řetězec

Hemoglobin jako analyt

M (tetramer) = 64 000 g/mol

Muži	135 – 175 g/l	2,1 – 2,7 mmol/l
Ženy	120 – 160 g/l	1,9 – 2,5 mmol/l
Snížené hodnoty	<ul style="list-style-type: none"> • nadměrný rozpad erytrocytů (hemolytická anémie, hemoglobinopatie) • snížená produkce hemoglobinu (např. thalasemie) • krvácení do zažívacího traktu (vředová choroba aj.) • poruchy výživy jako nedostatek železa, kys. listové a vitamínu B₁₂ • poškození nebo onemocnění kostní dřeně • selhání ledvin (nedostatečná produkce erytropoetinu)	
Zvýšené hodnoty	<ul style="list-style-type: none"> • polycytemia vera (nadměrná tvorba erytrocytů) • nádory ledvin produkující nadbytek erytropoetinu • pobyt ve vysokých nadmořských výškách (kompenzace nízkého pO₂) • dehydratace	

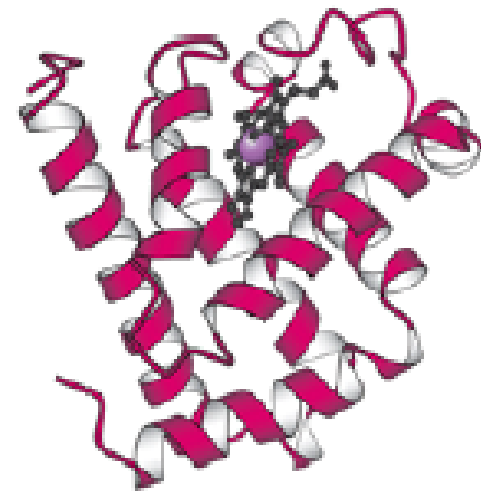
Myoglobin

- monomer

1 globin, 1 hem

(Fe²⁺)

- vazba kyslíku
- svaly, srdce

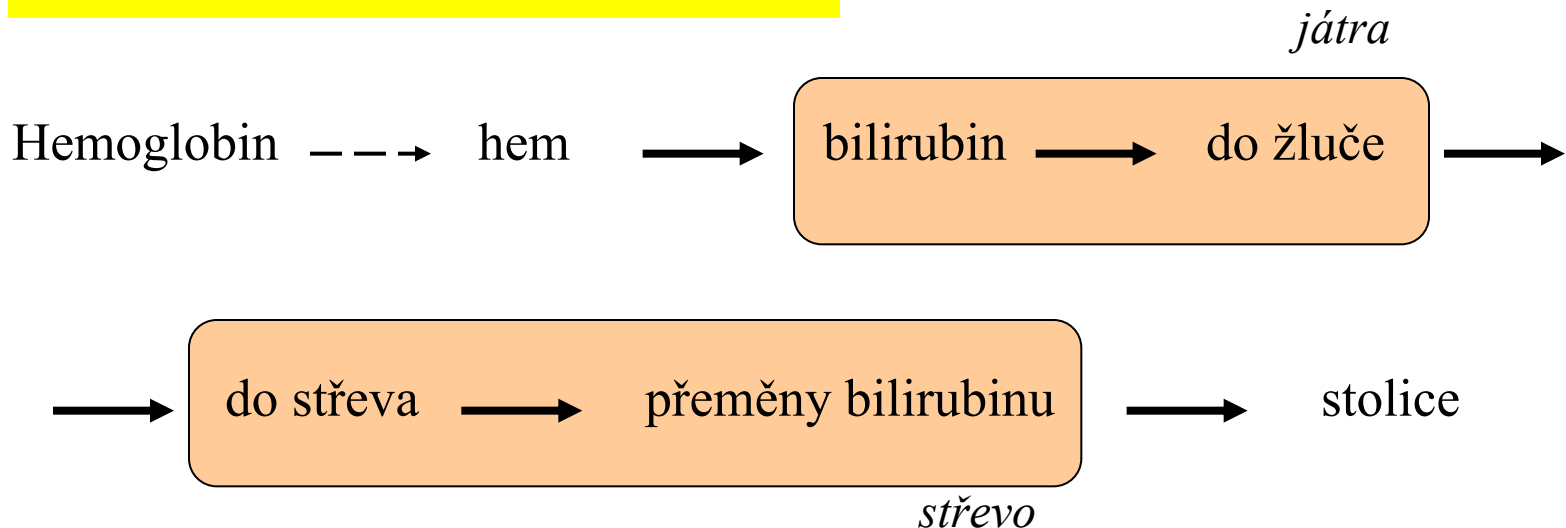

Odbourání hemoglobinu

- probíhá v retikuloendotelovém systému (RES):
slezina, kostní dřeň, játra
- erythrocyty: doba života 120 dní
rozpad ery, uvolňuje hemoglobin
odbourání hemoglobinu

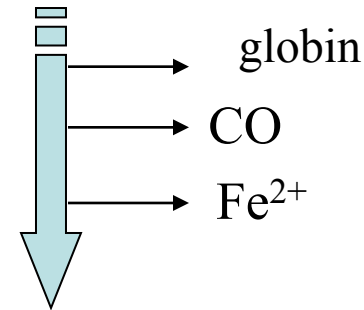
Základní schéma odbourání

Přeměna hemoglobinu na bilirubin

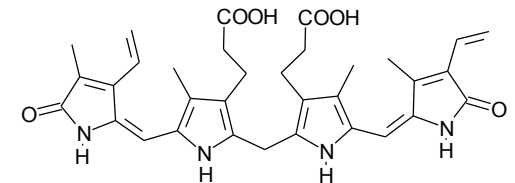
- z hemoglobinu se odštěpuje:
  - globin, CO, Fe²⁺
- uvolňuje se hem
- degradace hemu:
  - biliverdin – zelený →
  - bilirubin - oranžový (nekonjugovaný)
- nekonjugovaný bilirubin –
  - transport do jater (ve vazbě na albumin)

hemoglobin

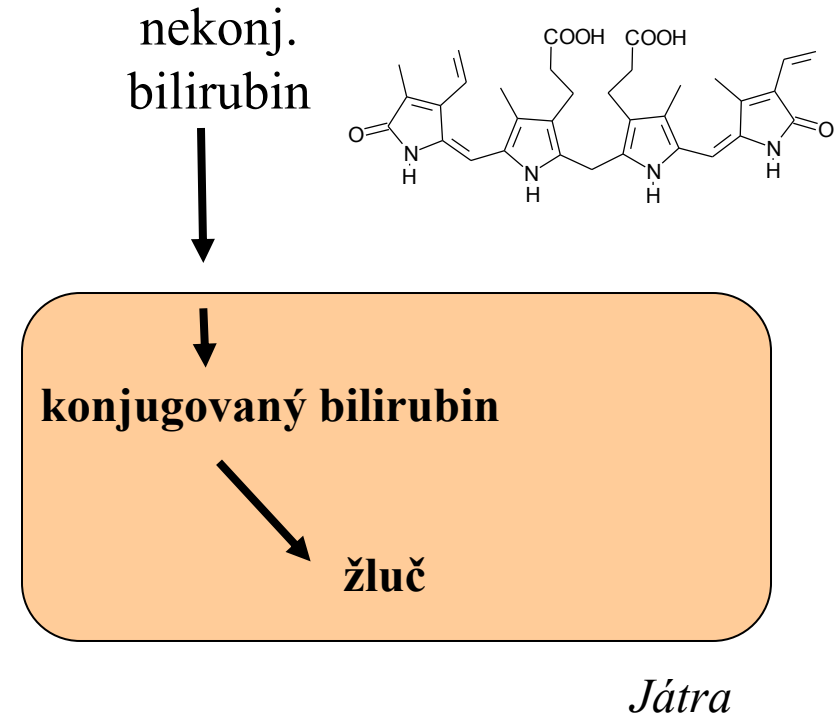
hem

bilirubin

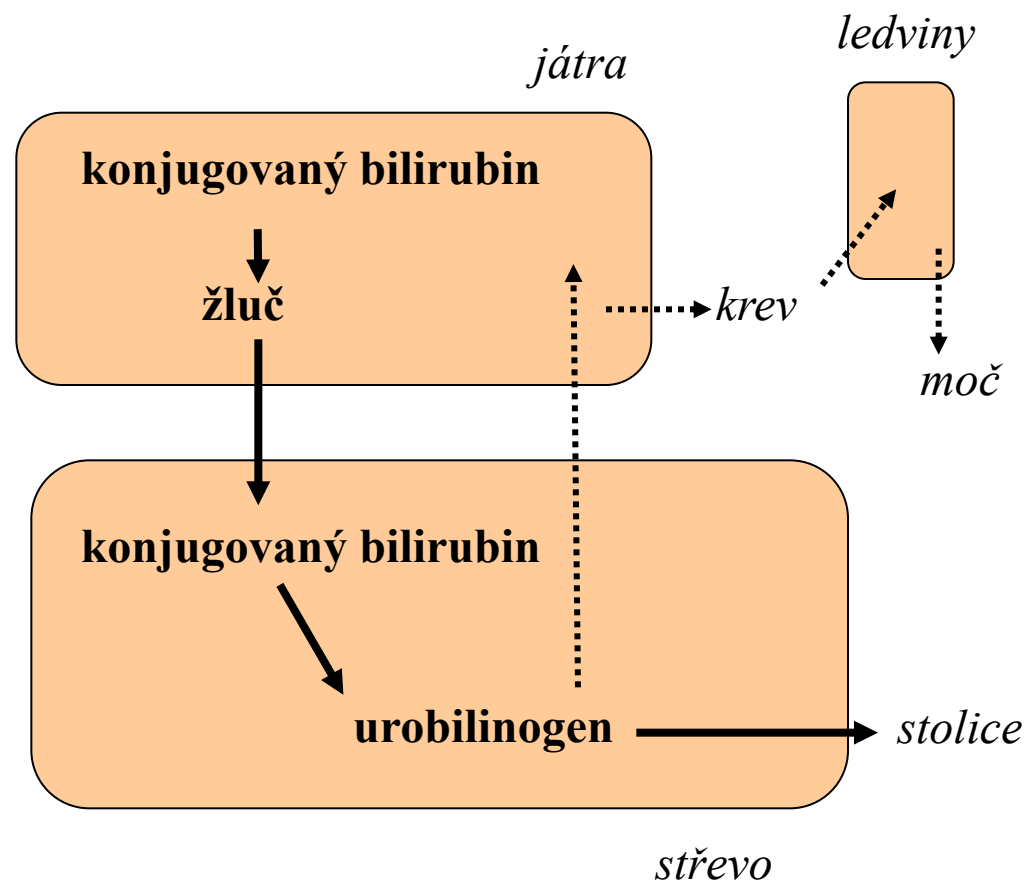
Tvorba konjugovaného bilirubínu

- nekonj. bilirubin vstupuje do jater
- **játra:**
  - vznik konjugovaného bilirubínu
  - konjugace bilirubínu s kyselinou glukuronovou
  - vylučuje se do žluče

Vylučování a přeměny konjugovaného bilirubinu

- konjugovaný bilirubin se dostává do žluče a pak do střeva
- **střevo:**
  - přeměna na urobilinogen a pak na další produkty
  - vyloučení degradačních produktů bilirubinu (urobilinogenu) stolicí
  - část urobilinogenu zpět do jater, poté opět do žluče
  - malé množství urobilinogenu přechází do krve

Hyperbilirubinemie

Ikterus - žloutenka

Zvýšená koncentrace celkového bilirubinu v séru

Příčina

Typ hyperbilirubinemie

- zvýšené odbourání hemoglobinu ..... **hemolytický**
nekonjugovaný bilirubin ↑
- porucha ve funkci jater ..... **hepatocelulární**
konjugovaný i nekonjug bilirubin ↑
- snížená propustnost žlučovodů ..... **obstrukční**
konjugovaný bilirubin ↑

Novorozenecká žloutenka

- nezralost jaterního systému
- zvýšená hladina nekonjugovaného bilirubinu
- fototerapie

